

*Лисенко Н. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

*Тендітна Н. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В ПІДЛІТКОВО-ЮНАЦЬКИХ ТВОРАХ ЛЮБКА ДЕРЕША

Анотація. У статті досліджуються і визначаються морально-етичні проблеми сучасної молоді, які порушує у своїх творах Любка Дереш.

Предметом дослідження були літературні персонажі творів «Культ», «Поклоніння ящірці», «Намір!», «Трохи п'їтьми, або на краю світу», через образи яких автор розкриває проблеми сучасної молоді.

Тема, обрана для дослідження, завжди була й залишається актуальною. Вже не дитячі проблеми юнацтва гостро хвилюють людство і предметом обговорення у всьому світі. До цієї дискусії залучаються і письменники, намагаючись дати оціночні судження сучасному молодому поколінню. Але в той же ж час і ненав'язливо змушують читача замислитися над пошуком шляхів до їхнього усунення.

У статті розглянуто проблеми сучасної молоді, визначено героїв у творах Любка Дереша, через образи яких автор розкриває порушені питання, доведено типовість цих літературних персонажів, проаналізовано ситуації, що спричинили виникнення атипової поведінки, наведено статистичні дані, проаналізовано психологічний аспект вивчення першочергових проблем молодого покоління.

Розкриваючи проблеми нинішнього молодого покоління, автор у своїх творах наголошує на тому, що варто бути пильними до певних недоліків, які найчастіше спричиняють конфліктні ситуації, не тільки у сторонніх людей, але й адекватно оцінювати самого себе. Письменник застерігає, що світ цінностей молоді впливає на майбутнє країни, є певним гарантом суспільного прогресу.

Літературні персонажі, через образи яких Любка Дереш розкрив проблеми підростаючого покоління, є, на жаль, типовими, тому що їхні характери пов'язані з реальними обставинами сьогодення, в яких формується світогляд молоді, їхній вибір життєвого шляху та способи вирішення питань, які виникли в певній проблемній ситуації. Виокремлені персонажі поєднують у собі типові та індивідуальні риси, визначені автором у процесі спостереження за конкретним колом людей та виділенні найбільш показових рис, притаманних більшості його представників, але, слід зауважити, що своїх героїв Любка Дереш також наділяє й індивідуальними характеристиками, щоб зробити більш цікавими та максимально наближеними до реальності. Вважаємо, що згадані літературні персонажі є соціально-історичними типами, тому що уособлюють риси представників певного соціального прошарку конкретної історичної епохи – початку XXI століття.

Ключові слова: морально-етичні проблеми, герой твору, молодіжний сленг, підліток, конфлікт, суїцид, нецензурна лексика.

Постановка проблеми. Здавна повелося, що кожне покоління вважає своїм обов'язком навчити наступне певним життєвим правилам, майже незважаючи на те, що сучасність вимагає дещо іншого підходу стосовно стилю їхньої поведінки в суспільстві. Відомо, що сьогодення юнацтва – це різноманітні гаджети, інтернет-ресурси, різнопланові онлайн-платформи, урбан-фести, соціальні мережі тощо. За даними соціальних опитувань, молодь найчастіше зіштовхується з такими проблемами: матеріальна залежність від кого-небудь (38,7%), проблеми працевлаштування (34,2%) та відсутності вільного часу (28,4%). Крім того, у світі, де кожен сам за себе, де віртуальний світ замінює живе спілкування, на жаль, з'являється й відчуження між людьми, у стосунках домінують байдужість, жорстокість, нівелюються як духовні цінності добро, співчуття, відвертість, щирість та справжнє кохання. Найчастіше проблеми сучасної молоді намагаються у першу чергу вирішити батьки, психологи та педагоги, забуваючи про виховну роль літератури, у творах якої містяться розгорнуті змодельовані описи різноманітних можливих конфліктних ситуацій та накреслені шляхи їхніх можливих подолань.

Яскравим прикладом висвітлення вище зазначеного є творчість Любка Дереша, як очевидця проблем сьогодення. Свій перший роман він написав у підлітковому віці. Саме за це його й назвали «українським вундеркіндом». З 2008 року він програму «Книжкова полиця» на телеканалі КРТ. У своїх творах автор завжди намагається правдиво показати життя героїв, тому часто використовує розповсюджений сучасний молодіжний сленг та вульгаризми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Р. Харчук констатує, що роздуми Любка Дереша адресовані конкретній аудиторії: «... це, звичайно, сублітература, розрахована на освічену молодь, так званих неформалів або тих, хто хоче ними бути, кого не влаштовують стандарти масового або попсового суспільства» [1, с. 224]. Тому його гостросюжетні писання часто стають предметом численних обговорень не тільки в колі читачів, але й дослідників творчості. Адже як зазначає А. Курукулл у рецензії до його роману «Намір!», що всі ми можемо знайти себе у його творах [2].

Так, зокрема, Т. Макарова акцентує свою увагу на проблемах моральної деградації підлітків у романі «Поклоніння ящірці»: соціальній та морально-етичній, які розкривають їхню духовну

наповненість [3, с. 90]. Типологію «нестандартних» героїв у романі «Культ» представляє у своєму дослідженні Т. Гарасим. Морально-духовні виміри персонажів роману Любка Дереша «Трохи п'їтми» стали темою праці Л. Свиридюк [4]. Про ціннісні орієнтири молодого покоління у творчості Любка Дереша йдеться у статті Н. Ільїнської [5].

Мета статті. Дослідити і визначити морально-етичні проблеми сучасної молоді, які порушує у своїх творах Любка Дереш.

Виклад основного матеріалу. В одному з найперших творів Любка Дереша «Культ», головний герой якого викладач біології – Юрко Бонзай: «Його тато хотів, щоб син пішов по батькових слідах і став юристом. Син, тобто Юрко Банзай, цього аж ніяк не хотів і потайки вирішив ще у восьмому класі, що набагато краще бути сільським вчителем біології, ніж нотаріусом чи ще якоюсь потворою» [6, с. 9] – приїжджає зі Львова до Мідних Бук (у творах Дереша дуже часто фігурує назва цього села, тому що сам автор деякий час жив у ньому – авт.) на практику і закохується в ученицю, яку не приймають до свого кола однокласниці, бо вона – неформалка та аутсайдер. Письменник намагається довести консервативному суспільству, що неформали мають моральне право на існування та повагу в сучасному світі, наголошуючи на індивідуальності кожної особистості, зокрема Дарця Борхес. І якщо декілька років тому носити рвані джинси, мати кольорове волосся, тонелі у вухах було андеграундом, то зараз це цілком нормально.

У творі «Поклоніння ящірці» Любка Дереш порушує безліч проблем, які стосуються молодого покоління. Також твір має ряд специфічних рис. «Поклоніння ящірці» починається «усе буде добре, заспокоював я себе. Усе й справді було добре. Минуло чверть години з того часу, як я з ним на самоті; ще стільки ж – і вони повернуться. Я дивився на його білу (але на оранжевий манер) сорочку з маленьким алігатором на серці. На кров на його верхній губі, що сповзала до рота. Такий собі «плач України». Усе було добре у цьому оранжевому світі, доки він не розтулив рота й не почав говорити. Тоді неприємності й почались» [7, с. 6], а не з типового «у якомусь місті жив такий хлопець і був він таким-то.

Як відомо, майже завжди прізвиська героїв характеризують якості людини, її стан, можливо, якісь вади. Любка Дереш, проілюструвавши неординарний спосіб самовизначення: «Ми брати й сестри в Андеграунді. Ми відщепенці від міського суспільства, від тіла колективу. Бо ми кляті індивідуалісти й паскудні неформали. А неформали, знаєте, не звикли жити за нормами. Радше навпаки: мають дурну манеру їх порушувати» [7, с. 13], назвав героїв твору «Гладкий Хіппі та Дзвінка» [7, с. 12]. Ці прізвиська діти дали один одному.

Одна з проблем, яка порушується у творі, – соціалізація. Для сучасної молоді дуже важливо бути модним, класним, дотепним. Але якщо ти не відповідаєш «вимогам», слухаєш не ту музику, що й інші? – тобі тут не місце. Читання книжок молодь вважає «минулим століттям». Герой твору Місько – неформал із довгим чорним волоссям – намагається вирішити цю проблему наступним чином: «Я лежу на канапі й воруху пальцем всередині закритої книжки — «Оровієєсі niesamowite» Едгара По. Старі й затерті слова, давно завчені напам'ять. Вони дивною силою змушують мене перечитувати їх знову і знову» [7, с. 7]. Його дівчину – Дзвінку «...подруги відверто зневажали за те, що Дзвінка слухає дурну музику, яка нікому не подобається, носить дерті джинси і навіть (та не може бути!) курить із Гладким Хіппі» [7, с. 15].

Трапляються такі випадки, коли, не дивлячись на те, добра людина чи погана, суспільство не хоче її приймати у своє коло: «Він жив у Мідних Буках від народження, але потоваришували ми після того, як виявили спільні інтереси на ґрунті музики та ставлення до формалів загалом і Феді зокрема. Він був дуже навіть непоганим хлопцем, просто мало хто хотів його зрозуміти» [7, с. 35]. Але чому? Можливо, вбачають у ньому для себе загрозу, можливо, вважають нецікавим, а можливо, що хтось налаштує всіх проти одного: «Федя був пацаном до останнього вугра у вусі й споконвіків жив «па панятіям». Він ненавидів хіпаблудів (як тоді ще нас називали), а мене та Гладкого Хіппі був ладен розчинити власною їдкою люттю» [7, с. 37].

Таким чином у творі порушується і проблема мстивості. Помста за те, що хтось намагається зіпсувати тобі життя. Одного разу Дзвінка розповідала Міську про те, як Федя майже не звалтував її в шкільному туалеті. Все минулося, бо її крики почув Хіппі та врятував дівчину. Але Дзвінка дала собі слово – вбити насильника, бо «такі люди не можуть існувати на Землі» [7, с. 42]. Все це вона розповіла головному герою, тому що хлопець був рідною людиною не тільки через те, що вони зустрічались, але й тому, що обидва були неформалами. Коли Дзвінка спитала Міська, чи допоможе він їй вбити Федю, той відповів: «Нема питань, кицю». А згодом ми читаємо в його думках: «І знаєте, чого я злякався? Тону. Такого, ніби я вже це зробив. Такого, ніби я вже це робив, і, можливо, не раз. Такого тону, ніби я вже це робив, і мені сподобалось... і я став робити це знову і знову – просто так, для насолоди. Інколи я лякаюся самого себе. Лякаюся того, що є в мені всередині» [7, с. 45]. На4 жаль, герої твору уникли не тільки відповідальності за скоєне, але і мук совісті.

У творі «Поклоніння ящірці» Любка Дереш розкриває проблему морального та фізичного насильства в образі головного героя Міська, з якого знущується місцева банда, насильство над іншими для якої є життєвою нормою, як і для багатьох підлітків нашого часу, а в образі Дзвінки автор розкриває проблему мстивості підлітків нашого сьогодення. Завершуючи твір словами: «Покоління байдужих. Покоління пофігістів. Але то тільки зовні. Всередині муру ми існуємо, ба навіть живемо. Чи я шкодую за накоєним? Ні. Чи мене якимось чином це зачепило? Ні. Мене це абсолютно не гребе» [7, с. 205], автор ніби звертається до читача: прочитавши його, переосмисли своє життя, ставлення до інших та стань чуйнішим.

Цілком протилежна «Поклонінню ящірці» інша книга Любка Дереша – «Намір!». У ній через образ головного героя – Петрика П'яточкина – переосмислюється життя підлітка, деяка особиста філософія. Звичайний школяр зі славетних Мідних Буків. Здається, нічого особливого. Але хлопець помічає в собі таку здібність, як феноменальну пам'ять. Кожен день він намагається поліпшити її: запам'ятовує складні та не дуже тексти, а уроки він тепер взагалі не вчить. Але поступово ця здібність змінює світогляд Петра. Тепер його не цікавлять «жорстокі забави тіней», тому він намагається розширити свою здібність та вийти за межі так званої дійсності.

Ми бачимо, як через надмірну самовпевненість герой демонструє неповажне ставлення до людей похилого віку: «Я бабині соплі присікав на корені. Першого ж дня довелося запевнити стару, що ніхто за нею побиватися не буде. Вона по-дитячому здивувалася: «Як ніхто?». «А так ніхто», – відрубав я. Баба знову розплакалась. У перші дні нашого знайомства

баба часто плакала», «Ми продовжували наше спілкування, незважаючи на сльози, крики і погрози здати мене міліції. Вряди-годи я делікатно нагадував бабі, що є останньою людиною на Землі, яка прийшла в її дім, щоб готувати їй їсти. Крім мене, більше не було нікого, хто зміг би нагодувати її смачненькою гарбузяною кашкою і прочитати наніч статтю Мірче Еліаде про поховальні ритуали – те, що її найбільше повинно цікавити» [8, с. 168].

Твір «Трохи п'їтьми, або на краю світу» [9] починається зі знайомства з Тим, Хто Схований Від Себе. Ним є Герман – чоловік неформального вигляду, з сильним характером та алхімічним знаком на потилиці. Образ доволі таємничий та має в собі багато прихованого. Герман приїхав у Карпати на з'їзд неформалів. Він, маючи проблеми з надмірним вживанням алкоголю та наркотиків, намагається покінчити життя самогубством.

Головні герої роману «Трохи п'їтьми, або на краю світу» – нестандартні особистості, яким важко знайти своє місце та реалізуватися у звичайному світі. Хоча персонажі у творі дуже різні та колоритні, але разом вони утворюють певний сюжет. Кожен має свою історію, своє життя, але по одинці їх можна розглядати, як темну грань головного героя.

Герман виявляє впертість і незалежність. На фестиваль самогубців прийшов через нерозкриті почуття провини, яке ховав дуже довго в собі, а коли показав – зник. В образі головного героя Любка Дереш розкриває проблему відсутності співчуття до людини, яка помилилася, але знайшла в собі внутрішні сили й відкрилася суспільству. Автор роздягає та викидає Германа зі сторінок роману в ліс. На нашу думку, роздягання – це відкриття душі, визнання провини, ліс – місце для тих, кого не зрозумів світ.

Алік – найстарший у компанії самогубців. Він є типовим представником брошурного екстрасенса і релігійного фанатика.

Віка має мазохістські збочення та розладнану психіку. Вона приїжджає на фестиваль зі своїм новим бойфрендом – Вітасом – зосередженим на сатанізмі психом.

Лорна – героїня, яку автор називає «дияволицею», зовні сильна, залізобетонна, але всередині ховається ніжна, надломлена та слабка особистість. Нанашу думку, через неї Любка Дереш хотів показати, що справжня сутність сучасної молоді дуже часто прихована під кількома масками.

Жанна зовні дуже плаксива, перелякана, бо батьки з самого дитинства оточували її надмірною увагою. Намагалася подружитися з Лорною, але та своїм залізобетонним характером лише остаточно вбила особистість дівчини й зробила з неї примару.

Скептик Йостек сприймає все через сучасні технології, як правило, з'являється там, де говорять про містику, щоб знищити всі стереотипи.

На фестивальному гулянні увага читача взагалі не зосереджується, лише запам'ятовуються якісь дивовижні учасники: хіпі, що нагадують кочових царів, панки та інші неформали. Їх важко перенести з твору в повсякденне життя.

Особливої уваги у творі заслуговує проблема вживання нецензурної лексики, яку демонструє мова героїв. Майже у кожному реченні присутні лайливі слова, на які не поширюється цензура.

Через образи героїв роману «Трохи п'їтьми, або на краю світу» Любка Дереш, наголошуючи на тому, що неформали є тягарем для сьогоdnішнього суспільства, розкрив проблему несприйняття світом неформальних угруповань сучасної молоді, які, на нашу думку, сьогодні знаходяться в зоні ризику

щодо проблеми суїцидальних способів вирішення складних життєвих питань. Крім того, автор багато уваги приділив зловживанню цими персонажами наркотичних речовин, результатом чого було самогубство.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У зазначених творах Любка Дереш акцентував увагу читача на проблемах сучасної молоді: вживання нецензурної лексики, моральне та фізичне насильство, проблема поколінь, спонтанні неконтрольовані статеві зв'язки, суїцид, егоїстичне ставлення суспільства до неформалів.

Письменник, створюючи атмосферу, ніби-то ми один на один із головним героєм, намагаємося розв'язати ті проблемні питання, на які він сам не може знайти відповіді, констатує, що вчинки молоді є наслідком того, що іноді комусь не приділяли достатньої уваги в дитинстві. На думку Любка Дереша, вживання алкогольних напоїв, тютюну і наркотиків є небезпечним, бо саме це й призводить до страшних вчинків: від втрати пам'яті до смерті.

Розкриваючи проблеми сучасної молоді, автор у своїх творах наголошує, що варто помічати певні недоліки, які найчастіше спричиняють конфліктні ситуації, не тільки у сторонніх людях, але й адекватно оцінювати самого себе. Письменник застерігає, що світ цінностей молоді впливає на майбутнє країни, є певним гарантом суспільного прогресу. Крім того проблеми сучасної молоді, на які Любка Дереш звертає увагу читача у своїх творах, мають глибокий філософський зміст національно-патріотичного характеру: «Ми цвіт нації, ми – цвіль нації... насправді ж ми просто є...» [7, с. 184].

Літературні персонажі, через образи яких Любка Дереш розкрив проблеми сучасної молоді, є типовими, тому що їхні характери пов'язані з реальними обставинами сьогоdnення, в яких формується світогляд молоді, їхній вибір життєвого шляху та способи вирішення питань, що виникли в певній проблемній ситуації. Виокремлені персонажі поєднують у собі типові та індивідуальні риси, визначені автором у процесі спостереження за конкретним колом людей та виділенні найбільш показових рис, притаманних більшості його представників, але, слід зауважити, що своїх героїв Любка Дереш наділяє індивідуальними характеристиками, щоб зробити більш цікавими та життєвими. Вважаємо, що згадані літературні персонажі є соціально-історичними типами, тому що уособлюють риси представників певного соціального прошарку конкретної історичної епохи – XXI століття.

Література:

1. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 248 с.
2. Курукул А. Рецензія. Любка Дереш. «Намір» [Електронний ресурс] : Режим доступу до інтернету: <http://h.ua/story/14664/>. Назва з екрану.
3. Макарова Т. М. Проблема моральної деградації підлітків у романі Любка Дереша «Поклоніння ящірці». Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Філологія. Літературознавство. 2014. Т. 239. Вип. 227. С. 89–93.
4. Свириднюк Л. А. Особливості часопросторової організації роману Любка Дереша «Трохи п'їтьми». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 3. С. 301–304.
5. Ільїнська Н. Ціннісні орієнтири молодого покоління у американській та українській прозі другої половини XX – початку XXI ст.:

типологічний аспект. Стаття перша. *Південний архів. Сер.: Філологічні науки*. 2011. Вип. 50. С. 116–124.

6. Любко Дереш. *Культ* [Текст]: роман. Львів: Кальварія, 2001. 208 с.
7. Любко Дереш. *Поклоніння ящірці. Як нищити ангелів* [Текст]: роман. Харків: Фоліо, 2012. 189 с.
8. Любко Дереш. *Намір!* [Текст]: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. 272 с.
9. Любко Дереш. *Трохи п'ятьми, або На краю світу* [Текст]: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. 286 с.

Lysenko N., Tenditna N. Problems of modern youth in the works of adolescents and youths by Lyubka Deresha

Summary. The article examines and defines the moral and ethical problems of modern youth, which are raised by Lyubko Deresh in his works. The subject of the study was the literary characters of the works «Cult», «Worship of the Lizard», «Intention!», «A Little Darkness, or on the Edge of the World», through whose images the author reveals the problems of modern youth. The topic chosen for research is currently relevant. The problems of modern youth are of great concern to humanity and are the subject of discussion in the world. In our opinion, people do not pay enough attention to the works of modern literature, which contain not only definitions of these problems, but also make the reader think about finding ways to solve them. The article examines the problems of modern youth, identifies the heroes in the works of Lyubko Deresh, through whose images the author reveals the problems raised, proves

the typicality of these literary characters, analyzes the situations that caused the emergence of the specified problems, provides statistical data, and analyzes the psychological aspect of studying the problems of modern youth. Revealing the problems of today's youth, the author emphasizes in his works that it is worth noting certain shortcomings that most often cause conflict situations, not only in outsiders, but also to adequately evaluate oneself. The writer warns that the world of values of youth affects the future of the country and is a certain guarantor of social progress. Literary characters, through whose images Lyubko Deresh revealed the problems of modern youth, are typical, because their characters are connected with the real circumstances of today, in which the worldview of young people is formed, their choice of life path and ways of solving issues that have arisen in a certain problematic situation. The selected characters combine typical and individual features determined by the author in the process of observing a specific group of people and highlighting the most revealing features inherent in most of its representatives, but it should be noted that Lyubko Deresh gives his heroes individual characteristics in order to make them more interesting and vital. We believe that the mentioned literary characters are socio-historical types, because they embody the features of representatives of a certain social stratum of a specific historical era – the 21st century.

Key words: moral and ethical problems, hero of the work, youth slang, teenager, conflict, suicide, profanity.